

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

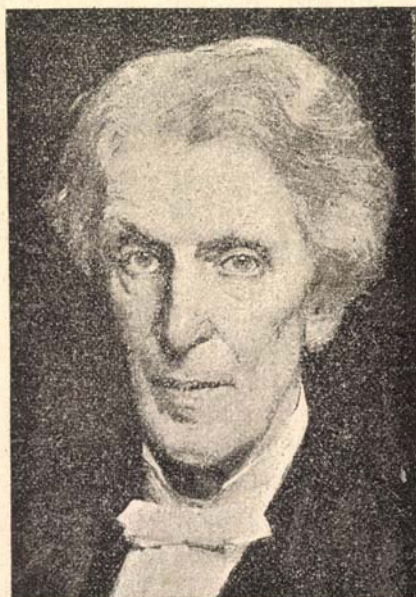
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára : 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (viz-utca 5. sz.)

Dr. Martineau Jakob.

— 90 éves. —

Térség

E-T.

Az angol és magyar unitáriusok ünnepet ülnek. Legnagyobb angol mesterük Dr. Martineau megérte születése 90-ik évét. Mi is meg kell hogy tiszteljük magunkat és lapunkat azzal, hogy arczképét, rövid életrajzát és volt tanítványai nyilatkozatát bemutassuk olvasóinknak.

Csak ezt a képet nézem s máris egy bizonyos szent bámulat

fog el. Egész lényemet megbűvölve érzem. Azok a mélyre tekintő szemek, az a leirhatatlan sugárözön, a mely a szemek s a homlok köréből reám lövel, érezteti velem azt a nagyságot, a mely csak a léleknek adatott meg s a mely meg van és bár láthatatlan, uralodik ellenállhatatlanul.

Onnan a láthatóról, a megfoghatóról, a testiről, az emberiről ahhoz jutottam, a mi felettök áll mindezeknek és annyira bizonyos, hogy ha ezek talán megszűnnének is lenni, amaz állandóan megmaradna. Így jutunk el a testiről a nem testire, az anyagra, a szellemre, a halandóról a halhatatlanra. Így jutunk el a kulcsához a Dr. Martineau philosophiájának is.

De még talán annyit sem mondok, hogy a kulcsához eljuttunk, mert arra, hogy valaki Martineaut megértse — valóban nagy előkészület szükséges, pedig ő önmagában és önmagának olyan világos, olyan tiszta s olyan egyenes, hogy különbet nem lehet képzelni, de világossága oly nagy, hogy igen sok szem felette gyenge a felfogására

Dr. Martineau Jakab a Franciaországból vallásuk miatt kiűzött hugenották utóda. Született 1805-ben Norwich városban. Atyja iparos és borkereskedő volt. Anyja egy kiváló jellemű és nagy teketségű nő, a kinek Jakab és híres leánytestvére Harriet, értelmi és erkölcsi miveltségüket köszönhatték. Jakabot atyja a technikára szánta. Hozzá is fogott, de végül mintegy 18 éves korában szakított vele s Manchester New Collegeba a theológiára lépett s főleg Dr. Carpenter bristoli unitárius pap befolyása alatt a pályára nagy sikerrel készült s már első fellépésekor nagyszerű hódítást tett.

1828-ban Dublinbe másodpappá választották. Négy év múlva első pap lett, de csakhamar Liverpoolba hívták meg. Kortársai a legnagyobb elragadtatással szólnak papi működéséről. 1839-ben ugyanott két lelkeszlársával együtt részt vett a trinitárius papokkal szemben egy theologiai vitatkozásban, mely hirnévét egyszermindenkorra megteremtette s egyszersmind az unitáriusoknak olyan dicsőséget szerzett, a milyent a nagyváradi disputatiót kivéve, sem azelőtt, sem azután nem élveztek

1840-ben a Manchester New Collegehoz az ész és erkölcs philosophia tanárává választatott. 1848—49-ben Berlinben és Dresdában volt tanulmányozni. Ezt az útját „értelmi újraszületésé-

nek nevezte.“ Ismét a Manchester N. Collegehoz tért vissza, de még mindig tartotta papi hivatalát. 1857-ben a Colegeeal együtt Londonba ment s ott is pappá választatván, 1872-ig folytatta ezt a két hivatalt. Ekkor lett a College igazgatója. 1885-ben nyugalomba vonult és adni kezdette ki legremekőbb műveit: az Ethikát két kötetben, a Vallást két kötetben, Biblia kritikáját egy kötetben, értekezéseit három kötetben.

A f. 1895. évi ápril hó 21-én töltötte be élete 90-ik évét. Volt tanítványai egy szép üdvözlő iratban emlékeztek meg róla e nagy esemény alkalmából. Mellszobrát a Manchester College számára megfogják készíttetni, de annál is állandóbb emlék lesz az, a melyet ő maga épített fel a gondolkozó emberiség eszmevilágában. Volt magyar tanítványai lapunk útján az alábbiakban fejezik ki a mester iránti határtalan hódolatukat, tiszteletüket és szeretetüket.

Boros György.

Dr. Martineauról magyar tanítványai. L 7

Londoni tanulókoromban az előmbé szabott feladat miatt Dr. Martineaunál csak egy tantárgyat: az Ethikát hallgathattam. Most 30 év után is élénken emlékszem vissza az elragadtatásra, mellyel kora egyik leghíresebb bölcselejtudósának és az igazi kitűnő tanárnak előadásaira siettem s mindig mélyen sajnáltam, hogy szellemi kincseiből bővebben nem részesülhettem

Kolozsvár.

Benczédi Gergely.

Az angol Platon.

Mikor 1870 szept. 26-án a magyar tanulók szives barátja, Hunter Tamás társaságában tiszteletemet tettem Martineaunál, azt kérdezte Hunter úr „no, hogy tetszett Mr. Martineau?“ Én azt feleltem: „nagyon kedves öreg ember; reám mély benyomást tett.“ „Jaj - mondá — azt nem szabad mondani, hogy öreg; nálunk az ilyen koruak még nem öregek.“ Igaza volt. Martineau, volt kedves tanárom, soha se lesz öreg. Februárban azt írta a 64 éves fia, Martineau Russel, hogy: édes apám most is éppen oly egészséges és munkabíró, mint bármikor.“ Én 1870-ben: kedves öregnek neveztem, most: „Grand old man“-nak (nagyyszerű öreg ember) nevezem, mint az angol nép szereti hívni Gladstonet Bizonyára az unitáriusoknak Martineau „Grand old man“-e minden tekintetben. Én valahányszor magasztos, komoly arczával a felolvasó asztal előtt ülni láttam, mindig a nagy Plátont képzeltem magam előtt. Martineau mély tudományossága mellett nagyon szerény; s olyan szerény tud lenni, mint egy gyermek. 1871-ben karácson

estvén fennebb említett fiánál voltunk. Az ebéd után társas játékot játszottunk. Martineau is hozzánk csatlakozott, s mikor rajta találták ki, a kit feltettek: ő is kiment s az első kérdése a volt: „Lény-e?” A játékban is bölcselő volt Martineau-nak egész lényében van valami olyan, a mit nem lehet szavakkal kifejezni; a mi iránta határtalan tiszteletet parancsol. Ő sokkal magasabban állott a mi szemünk előtt, mint más ember; éppen azért hódolattal közeledtünk feléje, de az a hódolat szeretettel vegyült az ő szellemi nagysága iránt. Mikor elbucsuztam tőle 1872-ben, megrázta kezemet s ezt mondta: „God bless you with all his blessings!” (Isten áldja meg Önt minden áldásával). Még mintha most is érezném kézszorítását; mintha most is hallanám áldó szavait! Én is azt óhajtom a távoból — mint hálás és végtelenül tisztelő és szerető tanítványa — hogy az Isten áldja meg még sok évvel, szokásos jó egészségében, az angol Plátont! . . .

Kovács Janos.

Nem ismerek embert, ki mélyebb és maradandóbb hatást gyakorolt volna rám, mint Dr. Martineau, s kinek képe tisztábban és kitörölhetlenebbül élne lelkemben, mint az övé. Kép az, a melynek minden vonása kifogástalan; ember, kinek személyisége, emberileg szólva, tökéletes. Két évi érintkezés alatt, a mit tőle láttam, tapasztaltam, hallottam vagy olvastam, mindaz csak a bámulat, a tisztelet és szeretet érzelmeit ébresztette és erősítette bennem. A gondolat és az érzés, az ész, a szív, a kéz s ezeknek élete és működése benne oly összhangot alkotott, melynek párját találni nem tudom. A gondolkodás mélysége, az érvelés meggyőző ereje, az eszmék magasztossága, a nyelv művészi tökélye, a beszéd büvös hatalma s ezeken át, szelid nagy lelkének nemes sugárzása csak elragadni, lelkesíteni s meghódítani tudtak mindig és mindenkit. A bölcselő és a költő, a tudós és a proféta, a tanító és a lelkipásztor, mindezek összhangban s ezek központjául a szív, mely szétjár, jöttévén, . . . ime az ember! Ez Dr. Martineau. Én áldom az Istent, hogy tanítványa lehettem.

Budapest.

Derzsi Károly.

Két évig a Manchester New College-nak négy kitünősége volt vezérem, tanítóm, inspirálóm: Martineau, Drummond, Carpenter, Upton. A tudományban, a jellemben, a humanus érzelmekben s a mintaszerű munkásságban versenyeztek egymással, de Martineaut velünk együtt a másik három úgy vette körül, mint bolygók a napot. Bámulós tisztelettel, s határtalan szeretettel mondtuk magunkénak. Mint tanár, olyan nagy tekintély volt, a kinek büvös szavát csupán hallani is megmérhetetlen szerencsének tartottam. Az akkor megkezdett viszony mostanig fokozottan bensőbbé vált s most mint magam is tanára, a tőle tanultak egy

részének tudom igazán átlátni azt a határtalan mélységet és magasságot, a melyet az ő szelleme befogott, hogy megismertesse azt a végtelen szellemet, a ki ugyis mint akarat, ugyis mint szeretet mindeneket átölel és betölt.

Mint ember, olyan kedves, egyszerű és szeretetreméltó volt, hogy mozdulatai, szavai, mosolya ebben a perczen is a legélénkebben állanak előttem s bámulom azt az embert benne, a ki eltérően legtöbb embertől, annál nagyobbak tűnt volt fel, minél közelebb jutottunk hozzá.

Honfiúi érzelmeimre is mélyen hatott. Ott az idegenben, a hol kevés ember ismerte jól s még kevesebb tudta méltányolni a magyarok helyzetét. Dr. Martineau a keleti kérdésben egészen azokat az eszméket vallotta, a melyeket a magyarok nagy többsége. Hódolattal hajlok meg a mester előtt s örökké áldom Isteneimet, hogy megengedte közelébe jutnom tarentményei ezen egyik legremekebbjének.

Boros György.

Dr. Martineau Jakab egykori igen kedves igazgató-tanárom nemes alakját, gondolkozó arcját és szívjóságot sugárzó szemeit sohasem felejttem el. Szobám falán van arczképe, a Kossuth Lajosé mellett, nincs az a nap, a melyen több ízben rá ne tekintenék és rá ne emlékezném s példájából ujult erőt és bátorságot ne merítenék a kötelességek pontos és hű teljesítéséhez, az igazság kereséséhez és az ahoz való feltétlen ragaszkodáshoz. A legnagyobb hálával és tisztelettel gondolok reá mindig s áldani fogom emlékét a mig élek. Elválásunk óta egyszer irt nekem s akkor is többek közt a következő megörökítésre méltó sorokat:

A civilizatio vallás nélkül rothadásnak indul és kihal az emberek szívéből. És azon arányban, a mint a vallásos kötelék az emberi élet belsejéből kihal, a katonai hatalom mindinkább az államok szükségévé válik és a társadalom despotismus alá süllyed. Ha csak Európa egyházai kötelességökre nem ébrednek és meg nem tanullák a jelenben az isteni igazság nyelvén szólani, a jövő Európa hadseregeinek kezébe kerül, mint az emberiség központtól távozó szenvedélyének egyedüli ellensúlyához.

Torda.

Varga Dénes.

Hódolat Isten előtt.

Dallam: Légyen kedves az áldozat sth.

Előtted im leborulunk,
Vedd kedvesen hódolatunk —
Édes Atyánk, Istenünk,
Kit imádva tisztelünk!
Könyörgésünk hallgasd meg,
Ünnepelésünk szenteld meg.

Lényünk néked bemutatjuk,
Buzgóságban általadjuk:
Lelkünk féltőbb kincseit,
Szívünk szebb érzelmeit:
Tőlünk kegyesen fogadd,
Mert gyermeki hódolat! . .

Rédiger Géza.

A Jézus keresztje mellett.

A kit nekünk az ég adott,
Kiszenvedett a legnagyobb . . .
A hitlenség s a butaság:
Kereszthalálra juttaták . . .

Ne kérd a gyásztörténetet:
Miért? . . . miként történhetett? . . .
Jól tudhatod: a nagy tömeg
A *Megváltóknak* így fizet! . . .

Rédiger Géza.

A szószék hatása.

Többen szoltak már a feltett kérdéshez s az eddig adott feleletekből is kitünik, hogy ezt a kérdést teljesen tisztázni nem lehet. Mert ha az istentiszteleten való részvétel szempontjából tekintve, mondhatjuk is, hogy általánosságban nemcsak nem veszített, megvan, de sőt növekedett hatásában a szószék; ámde, ha a mindennapi életet s főleg az újabb időkben felmerült társadalmi nagy kérdéseket tekintjük, úgy azt kell mondanunk, hogy veszített hatásából. Igaz, hogy itt eléáll az a másik kérdés: vajjon a szószék-e annak oka? Azt szoktuk felelni rendszeren, hogy nem — hanem a korszellem. Rovatunk nem engedi a bővebb fejtegetést s így csak annyit említek fel, hogy a jelen korszellem, a mindennapi tapasztalatokban, a felmerült társadalmi nagy kérdésekben (szocializmus, kivándorlás, a szítani kezdett felekezeti viszály, nemzetiségi kérdés stb.) hozzánk lelkészekhez, mint egyénekhez és hazafiakhoz egyaránt, hatalmas intő felhívást, szózatot intéz, mintegy mondván: vigyázzatok és igyekezzetek kettőzött erővel emelni a szószékek hatását. S talán nem csalódom, ha azt hiszem, hogy a felvetett kérdésnek is részben ez volt célja.

Ily szempontból szólok hozzá a kérdéshez, kifejtve röviden azt a nézetemet, hogy mit tartok én szükségesnek arra nézve, hogy a szószék hatása *bent* és *künt* egyaránt emelve legyen?

Általánosságban szólva azt, hogy fokozott mértékben igye-

kezzünk védeni, ápolni és fejleszteni a vallásos érzést, szellemet. És ez okból minthogy nekünk nemcsak a jeleure, hanem a jövőre kell fordítsuk főfigyelmünket, szükségesnek tartom:

1. A gyermekek, illetve tankötelesek vallástanban való oktatását a lelkészekre bízni. Nem azért, mintha tanítóink nem lennének erre képesek, sőt azt mondom, hogy mi lelkészek nem is tudnók megtenni azt, a mit ők t. i. hogy egyszerre 4, 5, 6 osztályt tanítsunk vallástanra. Hanem azért, mert a tanítók kezében a sok kötelezett tárgy tanítása mellett a vallás is, csak egyszerű tantárgy lett s mint ilyenből, tanulhat a gyermek eleget, a nélkül, hogy az a szükséges vallásos szellem, mély érzés bele lett volna mintegy csepegtetve a szívébe. Én erre a lelkészt illetékesebbnek tartotom s megvagyok győződve, hogy több sikere, eredménye lenne.

2. Az ifjak s felnőttek részére egylet alakítás. És itt a szó teljes értelmében vett egyletet értek. Nem olyant, a mely esetleg elég az egyéni hiuság kielégítésére — „én is állítottam“, „nekünk is van egyletünk“ — s többnyire csak ephemer hatása. Hanem érték olyant, a mely egy mélyen érzett hiányt pótoljon ki és pedig úgy, hogy azon az érzenen alapulhasson állandósága. Igaz, hogy ez nagy gondot, figyelmet, előre való komoly megfontolást igényel. Magam is évek óta gondolkoztam rajta, s nem mertem hozzáfogni, nehogy hatása szalmatűzhöz legyen hasonló. Jelenben már annyira tisztába jöttem az állandóság feltételeivel, hogyha Isten megsegít, ez évben felállítani szándékozom s annak idején lapunk útján egy néhány jó gondolatot közölhetek t. kartásaimmal is.

3. A szószék, illetőleg istentiszteleteink vonzóvá tétele. E tekintetben sok függ a belső emberek egyéniségétől. A lelkész és énekvezértől megkívántatik, hogy a mindennapi életben, úgy a saját maguk, mint az ekklesia és hivek érdekeit védjék szigoruan az igazság határain belül, úgy azonban, hogy önérdelkeiket ne igyekezzenek előtérbe tolni soha. A templomot, mint az imádkozás szent helyét tartásák, illetőleg tartassák jó karban, rendben, vonzó tisztaságban. Jó orgona, művészi orgonázás, szép éneklés, falun is legalább kettős szólamban, emeli a hatást. (És emeli is annyira, hogy a nagy gordon s bomba etc. teljesen szükségtelen). Másfelől a lelkész is tartsa annyira tiszteltben, mondjuk szentnek, kathedráját, hogy ne álljon fel abba készületlenül soha. Hirdessen aztán onnan akár csak tudományt, akár tárgyalja a napi életkérdéseket, szóval bármit, a mi azon hely méltóságával meg egyez, csak lelke érzéséből, hitéből, meggyőződéséből szóljon s a hatás bizonyosan nem fog elmaradni.

Végezhetném is soraimat, de indittatva érzem magam röviden reflektálni Német István barátomnak, a 2-ik számban közölt, templomaink díszítését illető „meggyőződésből“ származó nézetére.

Hogy unitárius templomainkat arczképek, festmények, szobrokkal diszítsuk, el nem tudnám fogadni, bele nem nyugodnék soha. S kétségbe vonom a „mindennapi tapasztalat“ és „közóhajtást“ illető állítását is. Szomorú dolog lenne egyházunkra nézve, ha ily külsőségek, mondjuk látványosságok által, kellene templomainkban az ihletés, a vallásos buzgóság érzését felköltetni. Hagyjuk meg a képeket, a szobrokat a maguk helyén. Jó helyt vannak azok a képtárakban, a szoborcsarnokokban. Ott hadd hassanak reánk, lelkesítsenek, ihlessenek minél magasabban, de templomainkban helyök nincs és nem lehet. Én puritán egyszerűségű, de rendben és vonzó tisztaságban tartott templomainknak legszebb diszétül, hiveinknek lelkük mélyéből származó vallásos buzgóságukat tekintem.

Végh Mihály.

Kossuth halálának évfordulójára.* *Kolt*

Még most se szűnik sziveink keserve,
Pedig egy éve már, hogy gyászolunk.
Emlékezésnek volna itt a helye,
De fájdalomtól reszket még szavunk.
S ki mérné meg sulyát a gondolatnak,
Mely dicsóít halhatlan érdemet,
Midőn lelkünk — jöttén az új tavasznak —
Ott busong még a sirhalom felett.

Oh, mennyi gyász, oh mennyi köny miatt! —
Újul a kép . . . Indul a gyászmenet,
Mozdul a népek tenger áradatja —
Egy nemzet és a félvilág temet.
Harangzugas . . . morajló . . . a hazában,
A mely besir tért, halmot és mezőt,
S a legnagyobb, a hontalan, hazátlan
Ott áll meg, ott, a nyitott sir előtt.

Maroknyi földet égő fájdalomra
Kossuth Lajos, szabad hazád adott,
A legszebbik rész most tiéd e honba
Halottak közt is legnagyobb halott!
Oh, hogyha látnád, mint zárandokolnak
Szentelt sirodhoz a hivek, a jók,
Szellemkezeddel — térein e honnak —
Feltartanád még azt a lobogót!

* Felolvasta szerző az udvarhelyi D. F. Egyleti fiókkör gyűlésén II.-Szt.-Pálon.

Tartottad azt Te egykor még kezedbe'
S tömött sorokban gyült alá a nép,
A honfi, hogyha *tegnap* érkezett be,
A történetbe írta *ma* nevét.
Nem szolgahad szállott a harczy sikra,
Hanem a vészben bátor, hős magyar,
S szabadságkönyvét vérrel tele írta —
Mert jogot véd az, ki élni akar.

És mindenütt szavadnak szent varázsa
Igézetképpen a szivekre szállt.
Kihez beszéltél, meg volt az találva:
Golyók között kereste a halált.
Hogy küzde mind-mind az a »tizenhárom!«
E dicsőség még most is gyujt, hevit.
S szállott a hir tul, tul az oceánon —
Hol a magyart azóta ismerik.

Szabadságunkat bár elvette újra
A jogot tipró zsarnokok keze,
S száműzetésbe kísért szived buja,
Lelkünkbe élt Rákóczi szelleme.
S hol a magyarnak véres Golgotája
Arad fölött terite néma gyászt:
Áll a szobor — csak egy tekintet rája —
S megfejtí nekünk a feltámadást.

Igazságos, erős lelked vezérle
Midőn lebontók a válaszfalat.
Már szert tehetni új nemeslevélre,
Munka s becsület: e jelszó alatt.
Nagy elveidnek most is kel vetése,
Midőn már élet vesztette a kard.
Serény a kéz, alig van pihenése —
Munka teszi még nagygyá a magyart!

Oh, nincs e földnek olyan drága hantja,
Mint az, a mely porod takarja bé,
Aludj, aludj csak csendesen alatta,
A honfiköny esője öntözé.
Pihenj, pihenj szabadság szent halottja,
Ölébe, ringat édes jó anyád.
Fönn szellemed a késő évszázakra
Veti reá fényét, sugarát.

E nemzet itt még szebb időkre várhat,
--- Megbühödött már multat és jövőt
Kisért a fénye Mátyás udvarának,
Biztató kép leng szemeink előtt!
. . . Az idegen majd átlép e határra
S ha bércein és síkján elhalad,
Bámulva mondja: Ez Kossuth hazája,
Müvelt és dicső, boldog és szabad!! . . .

Tarcsafalvi Albert.

Válasz a „Háromszéki levél“-re.

Igen tisztelt Szerkesztő úr!

Az „Unitárius Közlöny“ f. évi 4-ik számában „Háromszéki levél“ czim alatt a sepsi-körispataki apáczaék vezetése alatt álló róm. kath. leányiskola viselt dolgairól van szó. Máskülönbem nem volna szavam e czikkhez, a mely, feltétlen el kell ismernünk, sok igazat tartalmaz, de mert Árkos nagyon is előtérbe van állítva, kénytelen vagyok pár szót szólani.

Hogy tulajdonképpen miért van ott Árkos annyira előtérbe nyomva, nem értem, ha csak nem azért, hogy a nagy *numerus* ijedelembe ejtsen mindenkit. Tény az, hogy Árkosról a köröspataki róm. kath. leányiskolába 34 növendék jár. Hogy ennyi növendék a többi egyházközségeinkből oda nem jár: ez is tény! De nem is járhat két okból, mert Köröspatakhoz Árkos a legközelebb fekszik, innen mehet reggel s haza jöhet délben vagy estve, míg ezt még csak Kálnokról teheti, de ez is már távolabb van; nem járhat ennyi növendék más egyházközségből már csak azért se, mert nincs hounan. Árkos népessége annyi, mint 4—5 körüle levő egyházközségünknek; s tankötelese is annyi, mint 4—5 egyházközségünknek együttléve. Ezzel csak azt akarom mondani, hogy nem oly nagy *numerus* előttünk az a 34, mint azok előtt, a kiknél talán az összes tankötelesek száma se megy annyira. No hát csakis azért a *numerusért* kár volt Árkost annyira előtérbe állítani. Árkos él, áll és halad! Ezt félteni: ne féltse senkise! Kár a mi hirnevünknek ártani, mert „a ki ezt veszi el tőlünk, az magának nem használ vele, de nekünk árt.“

A mi a köröspataki intézetet illeti, én azt védeni nem akarom; nem is tudnám, de nem is lehetne, mert a legrosszabb iskolának tartom, a melyet csak valaha láttam. Hogy bálozással,

tyukkal, kalácsal, ajándékokkal és ostoba szemfényvesztéssel csábítják oda növendékeinket: az tény; hogy amoly jezsuita fogásokkal akarják ott a hódítást eszközölni, azt eltagadni nem lehet. Hogy a mi növendékeink is belejutottak a hálóba, azt csak sajnálni lehet. Hogy némely szülő kap az *ingyenes dolgon* és elég *lelki ereje van szántszándékkal gyermeke lelki nevelésének helytelen irányt adni*, ezt megróni eléggé nem tudom.

Azt, hogy Árkosról miért járnak annyian a nevezett iskolába? én jól tudom, tudom orvosserét is, de még kézrekeritenunk azt nem sikerült. Nekem nem czélom, hogy csak úgy segítsek a bajon, hogy a más felekezetet kisebbitsem, hanem igenis czélom, hogy a minék mi talán hiányát érezzük, pótolva legyen.

A mi pedig növendékeink vallásos nevelését illeti, ezért sincs oka senkinek megijedni. S ha csakugyan a kath. vallás ellen kell küzdenem, bizony talán könnyű nekem őket annak sok haszontalanságáról — miután már ismerik — meggyőzőnöm. Hisz Luther, csak miután Rómában járt, lett reformator; gyengélkedő lelkének előbb teljesen megkellett hogy undorodjék, hogy aztán végkép szakítson azzal az étellel, mely annyi bajt szerzett lelkének. No hát miért ne fordulna el később akárhány növendék undorral a sok hiábavalóságtól, melyre most ott oktatják, de a melyek ferdeségét előbb-utóbb belátja.

Egy óhajom van: ne csináljunk mi magunk közt reklamot annak az intézetnek. Én követem az én irányomat, igaz, lassan, de remélem biztosan. Különbözhetnek mindnyájunknak egyházpolitikai irányaink s ha én rázkodtatás nélkül, másoknak a hiveim előtt való kisebbitése nélkül, hogy felekezeti harcot ne idézzek ele, akarom megoldani a dolgot, az csak azt hiszem nem hibázatható énnállam. Célomat elérem-e? Nem tudom, de hiszem hogy el!

Nézetem még az, hogy a nevezett intézet legalább reánk, más község és más felekezetheliekre nézve le fogja járni magát. Minden actionak meg van a reactioja. „Az új szita most szegen függ“, majd meglátjuk később mi lesz vele? Ki fog fáradni a nép is, mihelyt belátja, hogy az *ingyen* után való kapkodás a legnagyobb kárt hozza, és ezt bebizonyitanom nekem most jó érvek állanak rendelkezésemre. Használok is! Az unitáriusoknak abba

az intézetbe való tömeges menése is úgy kezdődött, „hogy egy bolond százat csinál“, de majd megjő az esze mindenkinek.

Végül pedig azzal zárom soraimat, hogy ha első sorban én nem féltém Árkost, mert utóvégre is, csak engem érdekel első sorban; ne aggódjék azért senki se! Élünk, állunk és haladunk, lassan bár, de biztosan!

Csifó Salamon.

Kérdések és feleletek.

Elvi jelentőségű határozatot hozott az E. K. Tanács.

42/895. k. i. Kérdés intéztetett az E. K. Tanácshoz az iránt, hogy a mely ügyek az egyházköri felügyelő gondnok által láttatnak el, azoknak az iratai az ügy befejezése után hová helyeztesenek megőrizésre. — Az E. K. Tanács a kérdésre azt a választ adta, hogy miután az egyházkörökben egy levéltár van, az esperesi, minden hivatalos irat azon levéltárban őrizendő.

9/895. Nyd. Az érdekeltek tájékoztatására az E. K. Tanács körözüvényileg tudomásul adta, hogy az E. Fő-Tanácsnak 1893. az a határozata, a melylyel a belső emberek nyugdíjilletéke $\frac{1}{3}$ -al emelkedett, azt jelenti, hogy az eddig befizetni kötelezett 120 frt helyett mindenki köteles befizetni 160 frtot, mielőtt a teljes nyugdíj élvezetébe léphetnék.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Albert János** tordai lelkész urnak 50 éves jubileuma alkalmából legszélyesebb üdvözlöt küldi szerkesztőségünk.

— **Új tudorok.** Egyed Ferencz h.-szent-páli derék unitárius lelkézt nagy öröm érte, fia Balázs az összes orvosi tudományok tudorává, Molnár Jenő egyházunk jogügyészének Molnár Sándornak jeles fia, az államtudományok tudorává avatott, a Kolozsvári Ferencz József Tudomány-egyetemen. Gratulálunk és „nagy praxist“ kívánunk mindkét jeles ifju doctornak.

— **Parker Tivadar** életrajzát, melyet Altherr lelkész irt s Grätz Mór barátunk ismertetett egy felolvasásában, a sweízi protestans szabadelvű lapok melegen ajánlják konfirmatiói ajándéknak. Ez már valódi liberalismus!

— *Az énlaki unitárius egyházban* is forr még a vallásos buzgóság. Iskolaháza 1891-ben újra építettvén s egy szép hangzású háromiummal láttatván el, a kor követelményinek minden tekintetben megfelel. Az ifjusági Önképzőkör, más néven „Dalegylet“ a belső emberek, de főképp Nagy Ferencz ügyes tanító fáradhatatlan vezetése alatt a jelenmult télen is szép eredménnyel működött; mint máskor, úgy most egy jól sikerült zárünnepélylyel végződött és 21 frt tiszta jövedelmet hozott.

— Az ev. Egyház és Iskola, pozsonyi laptársunk, ismertette a protestáns tanároknak Gróf Csáky Albinnál tett tiszteletét, midőn a felekezeti tanárok nyugdíjintézete felállításáért köszönetet nyilváníttak, az unitáriusokra vonatkozólag ezt írja: „az unitáriusokat kivéve, a hazai protestáns középiskolák a nemes vállalkozás eszményi sikerét mind élémozdítani törekedtek.“ Biztosítjuk laptársunkat, hogy az unitárius tanárok hálája Gr. Csáky Albin iránt nem esekélyebb, mint a protestáns tanároké s hogy ebben a megérdemelt tüntetésben nem vettek részt, annak egyedüli oka, hogy az unitárius tanárok nem voltak meghíva.

— Alapítvány. Sándor Ferencz ny. lelkész aa 1891-ben, neje emlékére — az oklándi unitárius ekleziának kepmegváltási alapul 30 frtot adott. Később ugyan e czélra átadta a községtől 40 frtos követeléseit. Mostan, halála alkalmából családja ez alaphoz újabb 30 frtot adott. S így összesen 100 frt alapítvány tétetett Sándor Ferencz és neje Eged Mária emlékére.

Az igazak élnek — az igazak emlékezetében. Ez igazak emléke, ha tán el is mosódnék a késő utódoknál ez alapítvány élővé teszi időn és enyészete át.

(A 30+30 frt tor-megváltás czímen adatott.) Pál Ferencz.

— A sepsi-köröspataki unitárius egyházközség tagjaiban azon régen táplált óhajítás, vajha a meglevő urvacsorai kehely mellé még egyet küllön a nők számára is szerezhetnének, végre beteljesült; a mennyiben T. Fogarasi Istvánné Költő Mária urasszony saját lelki buzgóságától indítva egy 48 frt értékű, csinosan és izlésesen kiállított ezüst urvacsorai kehelyt ajándékozott. Az áldozatkész buzgóságnak ez egy oly szép megnyilatkozása, mely méltán megérdemli, hogy nevezett egyházközség nevében ez úton és helyen is hálás köszönetet nyilvánítsak. A mit midőn kész örömmel megteszek, egyszersmint azt is jelzem, hogy nevezett kegyes ajándékozónő és róm. kath. vallásu férje a husvéti ünnepen használt urvacsorai kenyeret és bort is szivesek voltak felajánlani. A kegyelem Istene vegye kedvesen a hitbuzgóságnak ezen nemes és szép megnyilatkozásait Köröspatakon, 1895 április hó. Simó János unitárius lelkész.

— A s. köröspataki leányiskoláról Csifó Salamon árkosi lelkész urtól közölt levélnek s illetőleg a „H romszéki levélben“ foglalt felszólalásnak az illusztrálására igen érdekes adatokat találtunk a Székely Nemzet mult évi utolsó és a f. évi több számában. A nevezett iskolára „Excelsior“ a „Székely Nemzet“ben több észrevételt tett s főleg azt állította, hogy az iskolából a ragályos betegséget a gyermekek Árkosra hurczolták. Ezt az állítást az intézet igazgatója Kozma Imre r. k. lelkész kifogásolta, de „Excelsior“ oly positiv adatokkal bizonyította be, a melyek minket is meggyőztek arról, hogy abban az iskolában jóval több a baj, mint a vaj.

— Ulár Pált, főiskolánk közszeretethen álló derék tanárát súlyos csapás érte, kedves neje Teleky Rozália élete 63-ik évében hosszas gyengélkedés után meghalt ápril 19-én. Nyugodjék csendesen.

— A kövendi tízkárosult belső embereknek újabb adományok: Nagyajtai pap Kiiza Sándor urtól jött 6 frt. Sinfalvi unitárius egyháztól 5 frt. Verespataki lelkész utján: Moldován Lajos 1 frt, Szánthó György 50 kr, Székely K. József 50 kr, Zsurka József 1 frt, Schmidt György 50 kr, Kozma Józsefné Ravai Juliánna 1 frt, Raffaj Zsigmond 1 frt. Küküllőköri esperesség utján újabban 11 frt 84 kr. Várfalvi papság útján 8 véka buza. S-szent-györgyi papság útján 21 véka buza. Toroczkói egyházból jött: az egyház pénztárából 20 frt, egyesek adományából 20 véka buza. Ezek mind egyenlően osztattak el a pap és kántor között. Toroczkórol a gondnok adott a pap számára 35 frtot, a kántor számára 24 frtot.

— A Magyar Mese- és Mondavilágnak, Benedek Elek nagy mesekönyvének a második kötetéből a közoktatási miniszterium, éppugy, mint annak idején az első kötetből, 200 példányt vett meg az állami iskolákban való kiosz-

tás végett. A vall. és közokt. miniszter úgy nemzeti, mint pedagógiai szempontból különösen kiemelve e könyv értékét, az összes iskoláknak melegen ajánlotta A kiadó Athenacumnál és minden könyvkereskedőnél s tíz fizetenként 2 frt 50 krajczárral elő is lehet fizetni, mely esetben a kiadó viseli a postaköltséget.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Emléket Dávid Ferencznek! Ismét egy nő kedves adományáról számolunk. **Buzogány** Mariska kisasszony Budapestről két (2 frt) forintot küldött a Dávid Ferencz emlékre, mely Dévára tervezetlik. Az alaphoz csatoltuk ezt is, oda esatolandjuk a még bejövő öszegeket, a melyek bizonyosan jól fognak, mert a Dávid Ferencz neve élő és ható! (4-ik közl.)

Változások a lelkészkarban A főt. püspök úr a megejtett választások alapján kinevezte: **Nagy János** gálfalvi lelkészt Ny.-Szt.-Lászlóra, **Gál Elek** vadadi lelkészt Gálfalvára, **Ürmösi Sándor** fiatfalvi lelkészt Csókfalvára. Jó sikert kívánunk lelkészársainknak az új állomásokon.

Az unitárius lelkészkar érdekében Simó János lelkész urtól egy lelkes cikket, több lelkésztől buzdító szavakat kaptunk, annyira, hogy a Dávid Ferencz Egyleti közlő közgyűlésén ez az új fiók-egylet bizonyosan megkezdí működését. A S. J. úr cikkét jövőben adjuk.

Az udvarhelyi D. F. egyleti fiókkör április 4-én tartotta Kossuth emlékére szentelt ünnepélyes közgyűlését H.-Szt.-Pálon. A közgyűlés istentisztelettel vette kezdetét a kör tagjainak és szép számu hallgató közönségnek jelenlétében. Vári Albert kénosi lelkész megható imában fohászzkodott a seregek Urához. Majd a magyar történetköl egy képcsoportozatot állított elő, végezve a halhatatlanok sorát Kossuth Lajossal s méltatva Ót ténykedéseiben. A hazafias gondolatok özönét keltette a szép beszéd a hálás hallgatóságban A templomból aztán iskolába mentünk. Az egyik Sionból a másikba. Itt Egyed Ferencz fiókköri elnök magas röptü elnöki megnyitója dicsőített a halhatatlan emléket. Majd Ajtai János mutatta be szép vonásokban Kossuth erkölcsi lényét, hatását, vallásos irányát és gondolkozását. Végül Tarcsafalvi Albert olvasta fel Kossuthról a feni ebb közölt költeményét. Az ünnepi actus végzése után a kör folytatta közérdekü tanácskozásait. Közbe tán azt is megemlíthetem, hogy az egyházkör érdemes esperesét 40 éves papsága alkalmából jubilálni akarja. Helyesen. A jók érdemeinek elismerése az ifjakat tettekre s a nemes verseny felvételére buzdítja. a+b.

Az „Unitárius Közlöny“ érdekében. Sokszor sokan kifejezték már nekünk részint biztatásul, részint irányításul, hogy a Dávid Ferencz Egyletnek és az „Unitárius Közlöny“-nek az unitárius egyház és az unitárius vallás érdekében missioja van. Közelebből egyletünk buzgó pénztárnok: az alábbi levelet kapta: „Kedves barátom! Azon tudatban, hogy hosszas halogatásomat nem vettétek fizetni nem akarásnak és a vallásos élet ébrentartására, lelki életünk táplálására annyira nélkülözhetetlen „Unitárius Közlönyt“ mindig rendszeren megküldöttétek, hálám jeléül meghozom az első emberek termésének első zsengejét, mint áldozatot, elhozom hivatalnokí fizetésemnek felvett első havi részletét, mint eddigi fizetésem külömbözetét és leteszem azt a „Dávid Ferencz Egylet“ oltárára és teszem ezt azon kijelentéssel, hogy erkölcsi kötelességemnek fogom ismerni minden alkalommal, midőn fizetésem emelkedik, hasonló szellemben cselekedni. Könyveld egyletöre hátralekös tagsági díjam kiegyenlítése czimén. Folyó év február hó 18-án kaptam meg 600 frt évi fizéréssel hivatalnokí kinevezésemet és így f. hó 1-én vettem fel az első hivatalnokí fizetést mely eddigi fizetésemhez képest 5 frt javulást mutat, — jövő év elején az 5 frt ismétlődni fog a nyugdíjba fizetendő összeg csökkenése által, esetleg még fizetés emeléssel is, — ezeket szántam én a „Dávid Ferencz Egyletnek.“ Az összeg nem sok, de az eszme nemes s bár volnánk minél többen, kik hasonlórelemben cselekednénk s belátnok azt, hogy ki 12 hónapon át megélt — mondjuk — 40 frt havi fizetésből: a

13-ikban sem fog óhen halmi; egyletünk felvirágozását bizton remélhetnők. — Székelyhid, 1895 márczius hó. Oszinte szerető és tisztelő barátod Bencze Sándor, m. á. v. hivatalnok.

A „Dávid Ferencz Egylet“ sz. keresztköri fiókja felolvasó gyűlést tartott márczius 27-én Szent-Mihályon. A rohamos hőmenés miatt Keresztur felől a közlekedés lehetetlenné vála — sem elnök, sem alelnök nem jelenhettek meg. Ennélfogva a gyűlést Németh István vezette ügyesen, kifogástalanul. Imát és egyházi beszédet a templomban ifjai hűvel, lelkesedéssel Sándor Géza papj, isk. főnök mondott. B. e. Raffaj Károly f. egyletünk derék elnökének alaposan és részletesen megirt életrajzát felolvasta Pap Mózes gymnasiumi tanár. Gábor Albert a nemestársalkodásról, Dr. Jankovich Pál a hülyékkal és testi fogyatkozásokkal birókkal való bánásmódról, felolvasta Ürmösi Károly, tartottak tanulságokban gazdag népszerű felolvasást. Rudnyánszki Gy. Gyáva cz. gyönyörű költeményét valóban remekül szavalta el: Szász Ferencz siménfalvi tanító. Ezekután gyűlés a f. egylet ügyeivel foglalkozott. A hirdetett pályázatra érkezett 11 egyh. beszéd pályabírákúl felkérettek Boér Lajos és Végh Mihály lelkészek. A neveléstani értekezésre pályamunka nem érkezvén, a határidő f. evi jul. 1-ig hosszabbított. stb. — Igazán szép volt látni, mint sereglett a Nyikóvölgye értelmes, tanulni vágyó népe a szentmihályi diszes Sion felé! Ez összegyűlt, szép közönség — úgy hiszem — erős tanubizonyosság arra nézve, hogyha megalakulva nem volna már, a jeleni viszonyok a D F. Egylet megalakítását elkerülhetetlenné tennék. Csoportosuljunk a már tíz éves lobogó alatt! Munkásság, összetartás vezéreljenek. „In hoc signo vinces!“ Ürmösi Sándor f. e. titkár.

„Fiatalság Barátja.“ Ifjuságunknak hasznos mulatságot készít elő szerkesztőségünk. A jövő hónapban kiadja a Fiatalság Barátját, és pedig olyan tartalommal, a melynek nagy hasznát fogják venni mindazok, a kik a nyári vasárnap-i iskolában megszoktak jelenni: mert „Vallásunkról“, „Egyházunkról“, „Erdőlelkésünkéről“ erről a három nagyon fontos tárgyról hat-hat leczkét fognak írni: Ürmösi Kálmán, Simó János Ajtai János lelkész urak, a kik a nyári tanítás s az irodalom terén is sok tapasztalatot szereztek már. A leczkék olvasmányoknak lesznek készítve, úgy hogy, a ki olvasni tud, azokat a maga erején is megtanulhatja. Ezt azért hangsúlyozzuk, mert a szerkesztőség előtt nagyon fontos az a cél, hogy egyházainktól távol lakó szülők olcsón és könnyen juthassanak olyan forráshoz, a melyből gyermekeik vallásunk főelveit, egyházunk történelme főbb eseményeit és az erkölcs szabályait könnyen megtanulhassák.

Csak tíz krajczár lesz az ára a Fiatalság Barátja új számának, a mely borítékkal ellátva legalább másfél nyvi terjedelemben jelenik meg. Tartalmazni fog apróbb olvasmányokat, versikéket és talányokat, melyeknek megfejtői között jutalmat oszt ki.

A keresztköri unitárius dalkör feloszlott! A minek oka: a mellett, hogy minden buzgolkodása mellett sem részesült az egyházkörben kellő pártfogásban, főleg az, hogy az oly sok évig kitarótán fáradozott veterán tagok igen megfogytak. Megfogytak, mert az újabb nemzedék a belső emberek közt a munkában való részvételt nem igyekezett a fogyó erőt és régi buzgóságot pótolni és feljuttani. A feloszlás feletti fájdalomunknak kifejezést adva, óhajtanunk kell: vajha a halott feltámadna! Megérdemelné. Az tagadhatatlan dolog, hogy e dalkörnek igen szép multja van. Kérjük az erre illetékeseket, hogy ébrezsszék fel a még tán csak alvó leányzót. Alakítsák újra a dalkört. Kérjük a fiatalabb nemzedéket, hogy lelkesüljön az ügy iránt és sorakozzék! A munkában a veteránok sem fognának hiányozni. A dalkörnek többféle javai vannak s azok közt 80-90 frt tőkéje. Ezeket nem szabad gazdátlanul hagyni. Az egyházkör azon belső emberei közt, kik a szervező és karnagyi tisztet is felvehetnék — mint:

Ürmösi Sándor és Göncz Mihály lelkész urak is. Hiszszük, hogy Győrfi — volt karnagy úr — a karnagyi botot szívesen rájuk ruházná. — z — *

Dolgozótársainkat kérjük, hogy a Fiatalok Barátjába szánt apróbb közleményeket május 10-ig küldjék be.

Május 15-ik napjáig kérjük a megrendelést a Fiatalok Barátjára. Egy példány ára 10 kr., postán küldve 12 kr. 10 péld. ára 1 frt postán küldve is. A t. lelkész uraknak a vasárnapi iskolában leendő használatra 2 frtért 23 péld., 3 frtért 35 péld., 4 frtért 48 péld., 5 frtért 60 péld., 10 frtért 200 példányt küldünk. A pénz előre beküldendő.

Az egyet pénztárába 1895 márczius hó 23-tól — ápril 23-ig 1 frt rendes tagsági díjat fizettek: Bencze Sándor, Székelyhid 87—91-re. Puchmann József, Szigetvár 95-re. Dr. Nyiredi Géza, Kolozsvár 95-re. Bardotz László, Torda 93—94-re. Buzogány Mariska, Budapest 95-re. Földessy Mariska, Retteg 95-re. Kovács Dénes, Zilah 94—96-ra. Nagy Elemér, Ny-Szereda 89—97-re.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizettek: Puchmann József, Szigetvár 95-re. Dr. Gelei József, Nászód 91—92-re. Szinte Ferencz, Budapest 95-re. Zádor Zsuzsanna, Kolozsvár 95-re. Sebe Sándor, N.-Somkut 91-re. Nagy-Károly, Vingárd 95-re. Lőrinczy Dénes, Zilah 95-re.

A székely-udvarhelyi fiók-egylet pénztárába rendes tagsági díjat fizettek: Tibáld József, Deák Mózes, H.-Ujfalu. Pál, Ferencz, Sándor Márton, Bedő József és Unitárius Ekklesia H.-Oklánd Karácsonfalvi ekklesia, Nagy Sándor, Almási ekklesia, Sándor Gergely, Kis Mózes, Gergely Mózes, Keményfalvi önképzőkör, Kovács Imre, Biró Domokos, Kádár Lajos, Nagy Sándor, Kénosi ekklesia, Vári Albert, Vida Sándor, Sándor Mózes, Máté Aron, Deák István, Szentmártoni ekklesia, Dombi János, Szentpáli ekklesia, Egyed Ferenczné, Szabó Mózes, Bencze Dénes, Recsenyedi ekklesia, Gál József, Sztpáli ekkl. Nagy Gyula, Városfalvi ekklesia, Máté Sándor, Máté Lajos, Jánostfalvi ekklesia. Kis György, Vargyasi ekklesia, Kis Tamás, Máté János, Tarcsafalvi ekklesia, Dimény Sándorné.

A székely-kereszturi fiók-egylet pénztárába rendes tagsági díjat fizettek: László Péter, A-Siménfalva. Nagy Ferencz 91—95-re, Önképző egyet K-Demetertfalva. Pap Mózes, Dr. Jankovics Pál, Sz.-Keresztur. Győrfi Ferencz, Sz.-Mihály.

Az egyet perselyébe ajándékozott Puchmann József, Szigetvár 1 frtot. Kolozsvárt, 1895 ápril hó 23 án Gálfi Lőrincz, pénztárnok.

Szerkesztői üzenetek. A—b. A pályamunkák bíráló alatt vannak. Részletekkel nem szolgálhatunk. — P. F. Köszönjük. Már kaptunk volt s az ki is volt szedve. — S. G. Derzs. Köszönet az értesítésért. A néhai Sándor Ferencz életrajza is kéznél van már, de az alkalmi képek miatt késünk kell vele. Most a jubiléus tanárt, a jövőben a jubiléus tordai papot kell adnunk. Egy kevés türelmet kérünk, mert sor kerül rá. Értékét nem veszíti.

* Nem vagyunk ismeretesek azokkal a belső okokkal, a melyekből a dal-kör működése megszűnése származott, de a tényt őszintén fájjaljuk s reméljük, hogy Győrfi Ferencz lelkész úr visszatér régi szerelméhez s a kör megteremti ezt a becses intézményt.

TARTALOM: Dr. Martineau Jakab. (Arczképpel.) Boros György. 49. l. — Dr. Martineau magyar tanítványai. 67. l. — Hódolat Isten előtt. (Költemény.) Rédiger Géza. 69. l. — A Jézus keresztje mellett. (Költemény.) Rédiger Géza. 70. l. — A szókész hatása. Végh Mihály. 70. l. — Kossuth halálának évfordulójára. Tarcsafalvi Albert. 72. l. — Válasz a „Háromszéki levél“-re. Csifó Salamon. 74. l. — Kérdések és feleletek. 76. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak 76. l. — Egyleti élet és munkásság. 78. l. —